

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A' M A G Y A R
A C A D E M I A
K Ö R Ű L

A' M A G Y A R
A C A D E M I A

K Ö R Ű L

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

1842.

P E S T E N ,
NYOMT. TRATTNER-KÁROLYI BETŰIVEL ,
URI UTCZA 453d. SZÁM.

L Soc 2301.9

G F Parkman

A' magyar Academia elnökének, nagyméltóságu gróf Teleki Józsefnek távollétében rám háramlott az idei nagygyűlés elnöklete. Szint' én valék kénytelen ez okbul a' mult hónap 27-kén lefolyt köz ülést is valamelly előadással megnyitni. 'S így született a' t. Pest vármegye teremében elszavalt, 's im most sajtó által nyilvánosított előterjesztés. — Miután azonban sem mást, sem rövidebbet, sem jobbat nem birtam előállítani, őszintén esdeklém az Academia nagyülése előtt folyó e. november 24-dikén — a' mint a' nyilvánosan vitt jegyzőkönyv mutatja — “méltóztatnék engem előadásom nemcsak felette hosszú, de kivált polemiai léte miatt, annak elszavalásátul feloldani, minthogy nem volna illő, sem nem szokásom garád mögé bujva, onnan puskázni vagy fegyvernélkülit támadni meg, 's különben is az egész kinyomatni szándoklanám.” De a' nagy ülés — tágítván ez esetre azon rendszabályon, melly szerint efféle előterjesztések egyedül a' társaság évkönyveiben szoktak kinyomatni —

sűrgeté az előadást; mit én tulszerénységből azért nem gondoltam megtagadhatni — jóllehet e' sűrgetés nagy részint tán nem volt egyéb, mint elnök iránti udvarias bók — mert haladéktalan 's magam költségén, a' netaláni gyümölcsözésnek valamelly köz czélra fordítandása mellett, kinyomatva csakhamar köz tulajdonná válnék az egész, és ekkép bárki tüstént azon helyzetbe jőne: minden idéltlen belekottyánás helyett egyenesen a' kinyomtatott előadás fölött mondhatni el ítéletét kénye kedve szerint.

'S im ez a' dolog egyszerű menetele.

Pest, december 3. 1842.

Gr. Széchenyi István.

Tisztelt Gyülekezet!

Valamint káros, sőt némi esetekben valódi átok, ha társasági és emberi viszonyinkban összekevertetnek a' szerepek, szintugy burjánozhatnak csak rossz sőt veszély olly intézetekből, melyek irányaikból esnek 's céljaikat vesztik. Mert egyedül tiszta fogalmak alapján fejlődhetik ki az emberi jobblét, 's egyedül saját határaik közt szorosan mozgó intézvények érhetik el teljes virágzásukat. — Tiszta fogalmakat terjeszteni, zavartakat pedig salakjaikból lehetőleg kitisztítani szint-olly köteleesség tehát, mint szükséges minden egyes intézvénynek szoros határit lehető legnagyobb szabadsággal tűzni ki, hahogy a' köz élet mezején munkás részt venni bátorkodunk, és több rosszat nem kívánunk életbe hozni mint jót, és ha ábránddal be nem érjük, de sikert ohajtunk.

Legyen szabad ez okbul, tisztelt gyülekezet, előterjesztenem itt, mi lebegett én előttem, és milly célnak elérése után sovárgott én lelkem, mikor némi nagylelkű eldődinknek már rég megpendített utmutatása nyomán, kedvezőbb sorsomnál fogva nekem is jutott azon szerencse: e' jelen intézet felállításához járulhatni némileg. Legyen szabad pedig legfőképp azért tárni itt fel most keblemet Acadeimiánk hivatása fölött őszintén és határozottan, mert — mi tagadás

benne — veszély, nagy veszély fenyegeti még mindig sőt növekedőleg fajtánk nyelvét 's ez által nemzeti-ségünket, minél drágább kincsünk nincs, minthogy csak ennek kiemelése, ennek művelése által léphet nemzet sajátosságos fényében a' dísznek fokára, mely varázskörön künt tenghet ugyan ember, sőt gyarapodhatik is hosszú évek során keresztül, mint napontai a' példa, ámde csak az egy kissé lelkesbnek keble örökkén szomjan marad, a' lelkileg kitűnő pedig csak kinos epedések unalmi közt költi életét. Itt azért ideje, úgy hiszem, hogy mind azon ábránd, roszul fékezett keserűség 's álfelfogásu vitézség ellenére, mellyel nem egy hazánkfia buzgólkodik nemzeti ügyünk körül, kivált legközelebbi időkben, végre tisztába jöjön: olly drága, de olly annyira kényes kincset, mint nemzetiség, nemzeti sajátosság, némi biztossággal, és a' siker némi hihetőségével mikép lehessen őrizni, mikép lehessen ápolni 's növesztetni leginkább, sőt kirekesztőleg.

Midőn 1825-ben fenálló Academiánk eszméje újra megpendült, újra mondom, mert hiszen, mint érintém — 's becsület azoknak, kiket becsület illet — rég elismerték hazánknek némi messzebbre látó már most elhunyt hivei, hogy nyelvünk körül forogna nemzeti létünk, és ekkép ennek gyámolítása volna a' teendők legaggasztóbbika; sokan, igen sokan nem birták felfogni, a' teendők olly hosszú sorából mikép lehete éppen egy tisztán philologiai intézetet szemelni ki előlegesen, 's körülte annyi szorgalmi, idői és

pénzi erőt úgy szólván fecsérteni el, mintán, mint állíták: “Valamint önámításokban, úgy szavakban is untig gazdag volna már a’ bőbeszédű magyar; annyi másban, kivált a’ természettudományok sokágu mezején ellenben olly szegény, olly szánakozásra méltó szegény, mikép inkább másra, ’s kivált erre illet volna emelni hazafiui oltárt ’s áldozatot, mint-hogy a’ természettudományok kifejtéséből, és a’ polgári életre alkalmazásából háramlik legtöbb műveltség, tudomány, és így valódi erő a’ népekre; a’ függetlenségnek, köz szabadságnak ’s nemzeti dísznek pedig erő volna egyedüli, valóságos és tartós sarkalata.” — Mások megint, ’s tán legtöbben, sejtven, vagy tán egészen tisztán is érezvén, mikép kivételes körülményeinknél fogva, még is tán nyelvünk biztosítása volna mindenek előtt eszközleendő, átlátták ugyan, mikép nyelvére kellene ügyelni a’ magyarnak mindenek előtt, ha élni akar, és ekkép őszintén tapsoltak, hogy mindenek előtt olly intézetre pontosítánk össze csekély tehetségeinket, mellynek közvetlen befolyása volna nyelvünk ügyére, és ekkép habár közvetett, még is nagy hatása nemzetiségünk kifejtésére; de abban nem láttak célirányost, hogy intézetünk nem annyira nyelvünk terjesztése, mint inkább annak — ha így mondhatni — ‘becsemelése’ végett lön felállítva. — “Mit ér ’s mit használhat olly intézet — így okoskodának megint ezek — melly négy fal közt, és ekkép a’ világtul és köz élettől elszigetelve, jobbadán csak szókat gyárt, mondatokat

simít, beszédköröket illeszt; mert bármilly tökélyre vigye is a' nyelvet, nemzetiségünk biztosítására és feldicsőítésére bizony vajmi kis haszonnal járuland még is, minthogy mindaddig, míg nyelvünk nem terjed, 's a' palotáktul kezdve, a' lakosok minden árnyéklatin és színezetén keresztül általjánossá nem válik, mindaddig segítve rajtunk bizony nem lesz; nyelvterjesztő tanodákat kellett volna tehát inkább állítani, mint philologiai tudós társaságot alkotni, tanítókat képezni inkább, kik elszélesztve a' hon külön ajku népségei közt a' magyar nyelvet terjeszték vala, mintsem oly intézetet szerkeszteni, melly egyedül tudósokat egyesít, 's egyedül szógyártókat nyugpénzel."

Nyomadékos észrevételek, nem tagadhatni, és felette csábítók; csábítók pedig azért, mert Magyarország, a' mesterség, művészet, tudomány bármilly ágaira vessük szemeinket, valóban hátra, felette hátra van, mi ugyancsak kevésse ezelőtt alig volt köz figyelem tárgya, most azonban oly általjánosan el lön ismerve, mikép többek közt nem egy kérdezi azt is magában, tán még azok sorát sem véve ki, kik az Academia felállításához járultak, vagy azt legalább megtapsolták: valljon nem lett volna-e jobb 's célszerűbb, inkább akármi ollyas másra, mi a' gyakorlati életbe vág, például polytechnicum felállítására egyesülni, mint annyi kiállító erőt költeni pusztá philologiai társaság megindítására, 's kivált miután, főleg ujabb időkben, ugy is annyira nőtt 's

mindegyre nő Magyarországon a' szólási viszketeg, mintha egyedül a' nyelv működése által akarna kibuzogni a' magyarnak minden energiája, tette nem maradván semmi. Milly eset nem ritka; mert ismert dolog, hogy valamint például olly igazgatásnál, hol határon túl sokat ülnek, sokat irnak, annál kevesebbet 's felszínesbet cselekszenek; hol a' törvénycsinálás és egymásra halmozás már kimerítő nyereségnek tartatik, ott rendszerint a' végrehajtás hiányos; 's hol a' képzelő erő gamón jár, ott az ítélő tehetség fekszik rendszerint porban: ugy szinte kivétel nélküli dolog, mikép az, ki szóval erős, tetteben gyenge szokott lenni; vagy máskép kitéve: ki minél többet szól, annál kevesebbet teszen, minthogy áltálján véve egy bizonyos tehetség tulcsapongó, felcsigázott gyakorlata annyira kimeríti a' gyenge ember erejét, mikép aztán mi e' kis erőből megmarad, nem elégséges bármi egyébre. — Nemzetiségünk pedig, ha éppen nem is megyen hátra, és egészen nem is pangó — mi még kérdés — minden esetre olly bágyadtan, olly észrevehetlen léptekkel halad, mikép nem csuda, ha e' tekintetben megint szinte sokak előtt az mutatkozik, mintha valóban olly intézvények érdemlettek volna az Academia fölött elsőséget, melyek gyorsabban terjeszték vala nyelvünket, 's e' szerint illyesekre lett volna kötelesség egyesíteni azon erőket, melyekből tudós társaságunk támadt.

Igen elérhető ennélfogva, ha sok előtt nem nagy haszoni hitelben áll Academiánk, minthogy

mondom a' oselekvési tespedésnek közepette annyi haszontalan szóvita 's szófirka közt, melyben fuladozunk, bizonyára olly kitűnő csábbal mutatkozik minden ollyan intézet, melly gyakorlati életre, 's az általjánosságokbul kiemelkedve egyes talpra esett specialitásokra képezné a' magyart, mikép valósággal árnyékba esik Academiánk, ha helyébe például egy életbe vágó polytechnicumot képzelünk; valamint — ha már nyelvnek tulajdonítatik az elsőség — olly intézet is sokkal kecsegtetőbb színben mutatkozik, melly nyelvünket terjesztené, hazánkknak legtávulabbi ereibe gyorsabban lövelné, mint Academiánk, melly csak belterjűleg működik, és ekkép csak felette lassu léptekkel 's közvetve hat nyelvünk közönségessé tételére.

Vizsgáljuk azonban a' dolgot egy kissé mélyebben. Mi annál szükségesb, mert valamint akkor, midőn Academiánk születék, nem egy, mást eszközölő, félre vonó javaslat görditetett előnkbe, 's mí minden megmutathatás nélkül szinte csak ugy győzheténk azok nagy tömegén, hogy t. i. mí sem mást mint philologiai társaságot, sem különbet mint belterjűleg működőt, állítani nem akarunk, sőt ajánlatinkat visszahúzni vagyunk inkább készek: úgy hallik manaponta innen amonnan, majd suttonban majd nyilvánosan, de növekedőleg nem egy megbánás, nem egy gáncsolás, hogy még is valósággal csak jobb lett volna valami mást állítani, mint nyelvészeti társaságot, vagy ha már illyesnek, szinte mintha valami

makranczbul történt vala az egész, teljességgel kelle születni, annak csakugyan nem nyelvünk kifaragása 's kireszelése, hanem annak terjesztése körül lett volna hasznos működni, minek most már áldott gyümölcsseit éldelnénk, holott az Academia már úgy szólván divatbul esett. Midőn, mondom, most is efféle hallatik, szükség, hogy végre tisztába jöjön a' dolog, vagy legalább kísértessék meg annak tisztába hozatala, mert ha illy nézet véleményynyé kezd alakulni — 's mint látszik, valósággal azzá kezd alakulni — 's szalmatűz alkotta intézetté aljasul Academiánk is, hacsak különös testületi szellem, éberség és becsület nem hatja keresztül minden tagját, mint-hogy illy egyeztető, egymást felbátorító zománcz nélkül, vajmi kevés ember olly szilárd és állhatatos jellemű, kivált honunkban, hol a' szapora beleunás akármibe is olly közönséges jelenet, az állhatatosság viszont olly nagy ritkaság, hogy saját magára hagyatva, a' közvélemény nyájias ítélete nélkül sőt ellenére is, azon lelkesedéssel járjon el tisztében, mellynek híjával létezhetik intézet ugyan és több ideig fenmaradhat, de mintegy lelkét veszti veszti minden varázserejét is, 's ez által azon hatását, melly nélkül habár él is anyagilag, erkölcsileg okvetlen a' holtak sorába süllyed.

Hadd mutassam tehát meg, hogy kivételes állásunknál fogva, sem egyéb, sem másképp működő intézet nem volt olly sürgetőleg napi renden akkor, mikor Academiánk felállítaték, mint éppen Academiánk.

'S ha ebben sikerrel járok el, úgy hiszem, ismét közméltánylat tárgyává leszen az; ha pedig ezt megmutatni nem vagyok képes, mi felette hihető, mert nem csak tehetségem határozott, de mai felcsigázott állapotunkban nem nagyon kedveltetik a' lassabban érő gyümölcs, 's ekkép könnyen gyanússá tétetik a' mellette emelt szó; akkor nem igen sokat várhatván a' nagy közönségtől, intézetünk minden tagját ezennel ünnepélyesen felszólítom: legyen azon szent kötelesség-érzetében kettőztetve éber, mellyel minden tag tartozik, kivált akkor testülete iránt, mikor az közvélemény künti sőt elleni kezd lenni, 's öltse magára azon zarándoki komolyságot, melly hivatásának emlékezetét ne engedje soha is figyelméből esni, irtsa gyökerestől ki a' viszátkodás legkisebb szálkáját is kebléből, 's melegüljön őszinte kézfogásra, szilárd vállvetésre minden bajtársával, mi nélkül testület még boldog napokban sem igen érzélt, annál kevesebbé, mikor borúra sőt zivatarra kezd sötétedni az idő; ha pedig e' feltételeknek nem felelhet meg, vagy megfelelni nem akar, lépjen inkább ki 's hagyjon magunkra. — Heterogen szálka ne sértse egyilelkü testületünket, mert ki tudja, oh nagy Isten! távol van-e még tőlünk azon gyászidő, 's nemzeti életek mértéke szerint nem borul-e szaporábban ránk, mint gondolnók, mikor csak testületünk fogja tán ereklje gyanánt vagy inkább bágyadtan pislogó lámpaként őrizni azon nyelvet, mellyet legdrágább kinosének, nemzeti 's függetlenségi alapjának

elismert ugyan a' magyar, de forró véréül hajlva, bálványaitul elszédítve, nemcsak őrizni nem bírta, hanem saját lábaival tiporta el.

“Valami gyakorlatira kellett volna egyesíteni erőnket, olyasra, mi az életbe vág, 's nem valamire, minek legjobb esetben is csak szó és szó marad eredménye.” — Ugyan ugy? Ámde miből támad emberek közt legtöbb zavar és ekkép legtöbb nyomoruság? kérdem. Tán abból, mert szívtelenek, rozsak? Valóban nem; hanem legfőképp azon felette egyszerű okból, mert nem értik egymást. Száz eset közt tán nincs tíz, hol valami kifejlett bajnak alapját szántszándékos gabszág tenné; félreértés, ebből eredő szenvedély, ezt követő boszú, 's innen folyó gyűlölet és rossz akarat, meg vakság képi szinte minden emberi nyomornak sarkalatát, azaz: hogy nem értik egymást. De ugyan miért nem értik egymást? Legfőképp azért, mert az emberi nyelv — 's itt egy nyelv sem érdemel tökéletes kivételt — olly kevéssé kiképzett, olly kevéssé határozott, hogy nem ritkán egyetlen egy rosszul definiált szó még a' legrégibb jó barátokat is rögtön heves és engesztelhetlen ellenségekké változtatja. Már most ha igaz, mikép a' közjóllétnek, köz boldogságnak elérése végett mindenk előtt zavart és ebből fakadó nyomort kellene, valamint a' legnagyobb ugy a' legkisebb emberi társaságbul lehetőleg kirekesztetni, és ennél nincs sürgetőbb teendő; 's ha továbbá igaz, mikép legtöbb zavar és ezt

kísérő nyomor, félreértésekből ered, melyeknek hibás, természet elleni rendszer okvetlen következése: akkor úgy látszik, nincs nemzet a' szerencse és előmenet olly magas fokán még, mihezképest kedvező körülményei daczára is lehetne valami józanabbat eszközölnie, mint mindeneket félretéve, előlegesen nyelve javítását venni munkába. 'S ugy van; mert valamint nagyobb-szerű munkát, mint például a' szemeink előtt épülő dunai hidat, csak úgy folytathatni akadatlanul és aránylag könnyű szerrel, ha, bár látszólag milly nagy költséggel és idővesztéssel is, minden előmunkák előlegesen jól elrendezvék: szintugy egyedül csak előleges, szorosan meghatározott definitiók következésében lehet nagyobb szövevényű fejtegetések- és vitatkozásokban, aránylag könnyen vagy csak általjában is, célhoz jutni, t. i. az igazságot teljes világba helyezni, 's ekkép rábeszélni 's győzni. Mi okbul nemcsak látszólag, de valósággal sem lehet nemzetnek sürgetőbb és komolyabb tenni-valója, mint nyelvét lehetőleg közel vinni a' szoros tudományok szabatosságához; mert csak olly nyelvvel, melly ehhez leginkább közelít, lehet aránylag legtöbbet legszaporábban saját érdeke körül felvilágosítani, a' hatalom mind bel mind kül viszonyokra nézve pedig ott van, t. i. azon nemzetnél van — legfőkép mai felvilágosult időkben, mikor egyedül a' való győzhet, minthogy anyagi diadal nem győzelem, hanem elnyomás — hol a' legnagyobb számot legszaporábban lehet saját érdeke körül összepon-tosítani. Mit aránylag könnyen egyedül kiképzett nyelvvel

eszközölhetni; és ekkép ennyi és nem kevesebb felsőbbiséget rejt kiművelt nyelv magában. Minél-fogva nem is lehetne most a' szabadabb vitatkozás századában, egyes nemzetekre úgy mint a' köz emberiségre nézve bármi érdekesb, mint olly nyelvnek szerkesztése, melly, valamint a' stenographia bizonyosan tökéletesb a' közönséges írásnál, jól-lehet még a' stenographia is olly felette nagy javításra képes, úgy haladná túl mai nyelveinket mind rövidségben mind szabatoságban; minek kivihetősége egyébiránt éppen nem ütközik a' lehetőség szabályival össze, és az emberiség kifejtése nem egy előfutójának agyán villant már keresztül, kikerül azt szokták mondani: megelőzte nemzedékét.

Habár egyedül előmeneteli és hatalomnövesztői szerként vesszük is az emberi nyelvet, az előadotakbúl azt hiszem elég világos — 's tán ebben mindenki megegyez — hogy, ha nem legelső helyet foglal is annak kiképzése a' nemzetek előmeneteli lépcsőzeten, legalább a' lehető legfontosabb ügyek közé tartozik még olly nemzeteknél is, mellyek az önfertőztetés és elkorcsosulás undok bűnétül menten, saját tisztaságukban emelhetik fejüket az egek felé.

De ha ez áll, és a' nyelv kiképzése minden nemzetnél a' lehető legfontosabb ügyek közé való, bármilly szilárdul és bármilly szüzeségi fényben álljon is ott nemzetiség és nyelv: ugyan legyünk őszinték, mikép és milly színben mutatkozik nálunk magyaroknál, ezen ügynek sürgetős aggasztó léte még?

kérdem; nem éppen olly tantalusi kinok közt-e, mint szélvészszel küzdőnek a' révpart, a' határtalan sivatagban eltévedtnek menedék, börtönben sovárgónak a' megszabadulás, a' végvonaglásban fuldoklónak levegő; és mi mind ezeknél több, sokkal több, becsületvesztettnek a' becsület visszanyerése? És ugyan, tisztelt gyülekezet, nem illy aggasztó színekben mutatkozik-e minden elfogultlan előtt nyelvünk és ezzel olly szorosan egybefüggő nemzetiségünk ügye még mai időkben is? Mert mi tagadás benne, nem világlik-e még most is olly gyengén és olly bágyadtan köztünk azon nemzeti életszakra, melly kevés kivétellel nem sokkal ezelőtt egyedül szalmafödelek alatt pislogott vagy kirekesztőleg a' tudományok szűk körére szorítkozóék, vagy csupán mintegy kivételként köz helyeken időszaki alkalmaknál lobbant lobbant fel, és innen is egy darabig egészen ki vala tiltva már? Ámde ha az egy kissé előrelátóbb még ma is remeg nyelvünk és nemzetiségünk sorsa fölött, mikor törvény védi azt, és nem egy magyar nézett az elkorcsosulás és önfertőztetés tükrébe már, 's maga magán eliszonyodva, buzgólkodik minden módon helyrehozni vagy legalább felejtetni eldődei bűneit; ha még mai időkben is remeg az előrelátóbb legdrágább kincsünk fölött, mellyel mindent elérhet a' magyar, nélküle ellenben semmit: ugyan kérdem, tizenhét évvel ezelőtt lehetett volna-e ezer bajaink közt aránylag olly kis tehetséggel akármi ozélirányosbat is eszközteni, mint hazánk elhunyt, de a' messze távulba néző hiveinek utmutatását

követve, csekély erőnket is előlegesen nyelvünk védelme körül pontosítani némileg össze; tizenhét évvel ezelőtt, mikor az 1823-ki gyászos esetektől felrázatva aggasztólag kétes jövődő borult honunkra; mikor nyelvünk törvényesítése messze háttérben azon merész remények képében mutatkozáék előttünk még, mellyek megvalósítása körül kétségbe esve, nem egy hű kedély törött meg, 's nem egy lett volna annak életbe léptét szívvérével megvásárlani kész, de elesvén, mielőtt ismét élet felé fordulna a' magyar, vigasztalatlan lehelé ki jobb sorsra méltó lelkét; mikor, mint az irodalom mezején, úgy a' társasági viszonyok közt, ha nem is fertőztetéék a' magyar nyelv, a' magyar nemzetiség, az aljasság bélyegével többé — és pedig ennyire hagyták eldőlőnk süllyedni létünk és becsületünk ezen drága és olly annyira nemes zálogát! — olly divatkünti vala még is a' honi hang, és még mindig olly heterogen elem kiképzettebb köreinkben a' magyarság — oh hozzuk csak emlékezetünkbe e' kinos napokat — hogy alig ismerhetett csak hazájára is, és rendszerint a' távul idegenben volt kénytelen vélni magát a' lelkesb anyaföldének közepette, 's ha ráismert is őt szülő földére néha, mint koszorús lantosunk 'magyar költője', ki szavakba foglalá minden hű magyarnak őszinte érzelmit, egyedül saját néma keserviben lelhető írt és vigasztalást.

Cselekvési logikánkat, mint sok másban úgy ebben is, sokan fel nem foghatják, és azért rendszerint különösöknek, visszásoknak tartják lépteinket. De illy

körülmények közt — melyekről azonban csak az ítélhet méltánynyal, ki előtt nemzeti sajátság, nemzeti egészség, nem pusztá hang, 's ki önámítás nélkül fel bírta fogni, rothadásnak mennyire indult legyen vé-
rünk már — illy körülmények közt, nem lehete, oh bizony nem lehete sokat tétovázni, de rögtön parancsolólag mutatkozott előttünk — és ehhez nem kívánták sem különös ész sem felette nagy közgazdasági kiképzettség, hanem egyedül 'hűség' — mikép csekély tehetségünkkel nekünk is okvetlen nyelvünk megmentéséhez kelle járulnunk mindenek előtt, minthogy a' becsületnek tisztába hozatala mindenek elibe, és így még a' mindennapi kenyér elibe is való; korcsosulásnak induló nép pedig — főkép ha ennek tudatában él, és még sem vesz magán erőt — becsületet ha saját nyavalygó álmaiban nem, bizony sehol sem lel a' világon egyebütt.

Feldűlési nagy kérdésünket tekintve nemcsak ferde logika után nem indultunk tehát, de kirekesztőleg azon egyedüli szerint, melyet valamint becsület, úgy saját nemzeti fentartás, és ekkép a' legszentebb kötelességérzet jelelt ki. Egészséges nemzet nem kénytelen efféle álszínben mutatkozó lépcsőzet után járni; kiléphet az legott, a' műveltség bármilly fokán álljon, egyenesen a' cselekvés mezejére, a' nyavalygónak azonban egészség kell előbb, a' némának szó, mielőtt neki józan, neki szabad volna, egészséges népek lépcsőzetit követni mindenben. 'S im ez kulcsa — mert hiszen nemzetiség dolgában még most is távul vagyunk

a' teljes egészségtől, sőt nagyobb mozgalmak közé állítva, még tán veszélyesb állapotban mint ezelőtt — miért kever oly sok és kivált a' lelkesb magyar bármibe is annyi nemzeti fellengzést, miszerint őt mind azok, kik állásának titkaiba nem hatának — 's ugyan magyaron kívül, de még született magyarokat is ide értve, hány van, ki erre elég időt 's fáradságot szentelt, vagy kinek erre elég tág lelke volna — oly ábrándteli lénynek tartják, kivel teljes lehetetlen a' gyakorlati élet bármilly kérdését is, minden utbulvágás és mellékes tekintet nélkül, egyszerűen fontolóra venni és oldani fel. Ámde ki sokáig élt becsület nélkül, és azt visszanyerni kezdi, részint visszanyerte már, az százszorta féltékenyebb e' kincse körül, mint az, ki illy erkölcsi agonia közt soha nem élt. Nem ritkán házsártos lesz ez okból az, és a' megbántásnak de csak árnyékát is véresen megboszulni hajlandó, ki ezelőtt igen is hanyagvala e' kincse körül. — Szintígy van a' magyar nyelvével, nemzetiségével. Hol más nemzet egyedül loyális versenyzést lát, ott közöle legtöbb, kivált most, midőn egy idő óta minden szenvedelmek úgy szólván elvileg és rendszeresen felkorbácsoltatnak, elnyomatást, utbanállást, türhetlen sérelmet gondol észrevehetni. Midőn más nemzet — jó egészségű emberként, ki sem öltözetére, sem eledelére nézve tulgonddal nincs — egyedül a' dolog jó-sága után hajol, nem igen aggódván, milly oldalról 's mi formákban jő az: addig a' magyar mindent, a' legnagyobbat úgy mint a' legkisebbet, magyar köntösbe

akar öltetni, és mi nem ebben jelenik meg, már gyanús előtte. Míg más nemzetű, imáiban az egek uránál gazdagságért, hatalomért, vagy erényért és bölcseségért esdeklik, hadd áraszsza a' menny ezeket-fajtája fölött el, azalatt nem egy buzgó magyar térdre esve azért sóvárog az egek felé, bár csak a' magyar nyelv válnék általjánossá; és annyira megy, tisztelt gyülekezet, e' féltékenység, mikép még testületünkben is — és nem hiszem, hogy csalódnám — tán a' nagyobb rész tisztán fel nem fogva az emberi szózat legdicsőbb célját: "lelkünk legmélyebb érzelmit lehető legvilágosban tárhatni ki", éppen olly mértékben örül az uj, habár homályosabb kitételnek, legyen csak magyar, mint a' legvilágosbnak kész megtagadni a' honosítást, ha idegen. — Ennyire emeli tán legtöbb tagtársunk, nyelvünknek nemzetiségünk kifejlésével egybefüggő szepőlőtlenségét annak gazdagulása fölé, ennyivel magasbra a' szűzeség rideg ideálját mind azon bőségnél, gazdagságnál és ebből folyó uralkodói hatalomnál, melly Minerva minden lelki tehetségének tárt agyából háramlanék ránk.

És szintígy emeli a' lelkesb magyar megint a' magyarság kül színét is nem ritkán magasbra, mint a' dolgok velejét, ha idomuk nem magyar.

De ugyan mit mutatnak és minek jelei mindezek? Tán aggasztó symptomák, láznak kitörései, mikor hagymázra hevül a' velő's minden eszméket összekever, vagy tán a' végvonaglás kapkodásai már? Korántsem; sőt éppen ellenkezőleg nemzeti életerőnknek

kezességei, hogy t. i. vérünk jobb része a' megsemmisüléstül visszaborzadva, nem csak mind azon öldöklő méreg ellen, mellyet nemzeti testünk magába szítt, küzdeni elég fogékony, hanem az élet egy javát, egy kényét sem hajlandó félelemből magába venni, ha nem viseli a' honi színt, csak hogy idegen elemektől még inkább elszédítve, minden nemzeti sajátosságiból kivetkezve, ne dűljön örök enyészetbe. Nemcsak nem érdemel e' féltékenység ennél fogva gúnyt vagy éppen szánakodást, mellyel még született magyarok részéről is — oh szűgyenteli vakság — olly sokszor érintetik; sőt még csak tévedésnek sem lehet nevezni azt; minthogy egyedül nemzeti hűségben veszi eredetét, azon szent hazafiúi lelkesedésben, melly ha nem is erény, mint sokan állítják, hanem egyedül csalódás, még is a' legszebb erényeknek senkitől soha kérdésbe nem vett alapja, és az emberi ábrándoknak habár nem leghasznosbja is, minden esetre legnemesebbike, 's mellynek legalább mi magyarok köszönhetjük, ha eddigelé minden jellem nélküli szolgagyarmattá nem süllyedtünk. — Üdv nektek. 's áldás rátok ez okból ti hivek, kik illy érzelmeiktől, illy lelkesedéstől hevítve, hű kebelletl őröködétek nemzeti létünk fölött, mikor az már hajszálon függött. Titeket illet a' legdicőség polgári koszorú; mert ha vajmi derék tett is sikeresen szembe szállni a' halállal, vagy annak karjaiból kiragadni embertársat, mennyivel derekabb még a' végveszély óráiban egy egész népet megsemmisüléstül óvni meg. Igen, titeket illet az örök dicsőség, midőn

mi ujabbakra, kik legnagyobb veszélyeitől megmentve vettük át nemzetiségünk ügyét, 's kikre hasonlíthatlanul kedvezőbben fordultak az idők, azon szent kötelesség szállott: meg nem rontani otromba kézzel, sőt mint szemünk fényét, mint lelkünk üdvét, óvni minden hátraeséstől, 's ápolni erőnk szerint azt, mit annyi veszélyek közt egyedül a' leghűbb, leggyöngédebb anyai kedély birt megmenteni, minthogy egyedül hasonló érzelem, hasonló türelem háríthatja el a' magyarnak végenyészetét ezentul is, és egyedül ezekben rejlik azon feltámadási életszakra és erő, melly fajtánknak jövődőt ígér.

Nemcsak ócsárlani nem fogja a' nemzeti üdülésünk szövevényébe mélyebben tekintő, ha körömszakadtáig küzdünk nemzetiségünk ügye fölött, és e' kérdés körül semmiért a' világon alkura nem lépünk, bár a' legfényesb csere-ajánlatot soha el nem fogadjuk; sőt dicsérni vagy legalább becsülni fogja e' lelkületet, midőn honunknak azon, fájdalom, nem kis számát — melly álneveléstől, idegen iránytul elferdítve e' lelkületet tudja milly ábrándnak nézi, és üdülésünk e' nyelvét nem érti, felfogni nem képes — ha meg nem is szánandja, meg nem is vetendi, legalább soha azon forrásnak, mellyből a' magyar új díszben kiforrjon, és soha azon alapnak, mellyen a' magyar nép nemzetté alakuljon, bizonyára tartani nem fogja. És valóban itt ideje már, felvilágosítani, vagy határozottabban mondva: azon régóta főt talppal cserélt és így hevert eszmét helyreállítani

elvégre, hogy korántsem az a' szánakozásra, megvetésre, kikaczagásra méltó magyar, ki véréhez, fajtájához hű, még is ezer méltatlanságnak vala és van kitéve, azért, mert külföldi csín és nyelv nem ékesíti őt, hanem megfordítva egyenesen az érdemel szánakozást, megvetést és kaczajt, ki — mert nemzeti hűség helyett, némi külföldi elsőséget öltött magára kiváltsággal — ezer méltatlansággal érinthetni gondolá és gondolja honfitársát büntetlen.

Ámde azért, tisztelt gyülekezet, mivel minden kétségen tul egyedül azon féltékenység és soha meg nem törhető lelkület alapján fejlődhetik nemzetté a' magyar, mellynél fogva lelkesbje mindent alárendel a' nemzetiség angyalának, azért korántsem következik még, hogy ezen féltékenység, ezen lelkület, jóllehet csak ezekben rejlik feltámadási erőnk, nemzeti kifejlésünk alapjául is szolgáljon okvetlen; nem, de csak még az sem következik, valljon e' féltékenység, e' lelkület nem fogja-e előbb sírba dönteni a' magyart, mint pislogó élete maga magátul alutt volna el; 's pedig nem következik azért, mert valamint például az erő sem áraszt mindig áldást, sőt nem ritkán átokká fajul, jóllehet erő az egek legbecsesb adománya, és minden élet ebből buzog: szintugy ront a' legszüebb féltékenység, a' legszebb lelkület is kimondhatlan többet, mintsem használna, sőt még a' legigazságatlanabb gyilkossá is válhatik, ha mértéken tul csapong és szenvedelemtül hevítve, maga ellen bőszi a' visszahatás kérlelhetlen boszuját.

Legyen szabad ez okbul, tisztelt gyülekezet, ezen még hosszabbra terjedő előadást, mennyire a' kérdés életbe vágó léte engedi, lehető rövid vonásokban az-
zal folytatnom: mikép lehet — saját, tán hibás, de őszinte felfogásom szerint — legbiztosabban, sőt tán kirekesztőleg nemcsak enyészettül megóvni nyelvünket és nemzetünk ezzel szorosan egybefüggő létét, hanem szilárd állást is szerezní mindkettőnek a' nagy világ színpadán.

“Praeparandiákat kellett volna állítni, inkább közvetlen terjeszteti a' nyelvet, mint annak becsét, méltóságát, és ez által a' nemzet legdrágább kincsét emelni.” De ugyan feleljünk egyedül azon egyszerű kérdésre, melly körül forog a' csalódás, és nekem legalább úgy látszik, mintha rögtön le kellene esni a' legvakbuzgóbb szemeiről is a' fátyolnak, hogy valljon “ha valaki magyarul tud, magyarul beszél, innen következik-e, mikép neki ezért már magyarrá is kellett volna átalakulnia.” Mert ha így, ám akkor fordítsuk legutolsó fillérünket minden tétova nélkül “nyelv-mesterekre,” sőt legyünk rögtön magunk is mind azokká, “hadd tudjon csevegni magyarul az egész világ”, 's meg lesz mentve 's feldicsőítve fajtánk. Nyelvet, nemzeti sajátságot, illy felette könnyű szerrel

azonban, én legalább úgy hiszem, még csak biztosítani sem lehet, 's annál kevesebbé szilárdabb 's tágabb alapokra állítani; minthogy — és itt különös figyelemért esedezem — a' szólás még korántsem érzés, a' nyelvnek pergése korántsem dobogása még a' szívnek, és ekkép a' magyarul beszélő, sőt legékebben szóló is, korántsem magyar még.

Ki nem látja itt a' különbséget, és ki azon elfogult, ki előtt nem világlanék tisztán fel, milly ezer sajnós tévedések közt botorkál olly sok magyar e' lehető legfontosb ügyünk körül.

Csüggedni érzem erőmet, tisztelt gyülekezet, és tehetségem parányiségének tudata görcsbe vonja keble'm', midőn ezen olly felette kényes életkérdés taglalásába bocsátkozom, mi már ezelőtt is nem egy ízben történt, noha siker nélkül; 's pedig kivált, mert valamint — tudom — nem egy capacitas saját vallomása szerint nem bír a' dolgok mélyébe hatni, mielőtt gondolatnak szót tudna találni, úgy én korlátozottabb tehetségű megint gondolatimat nem vagyok képes mindig szavakba foglalni, főkép ha annyira áradoznak belsőmben azok, mint a' jelen olly felette fontos kérdés körül.

Axioma-tisztaságban vélem látni nézetem kirekesztő helyességét; midőn más részről tapasztalni vagyok kénytelen, hogy hazánknek még leghűbb fiai 's legkitűnőbb tehetségei közül is többen, mintha nézetem csalódás volna, felette kevés kivétellel mind más, sőt éppen ellenkező utakon járnak azon cél felé,

mellynek eléréséhez szintugy 's olly őszintén kötöm én is fajtánk megmentését és egykori feldicsőítését, mint, teljesen hiszem, ők. Egyeztető, közép utat ez esetben pedig nem látok. — Milly kinos epedések közt nézek én ennél fogva nemzetünk jövő sorsának elibe, kiki elértheti, ki fajtámhozi hűségemben bizik, mint-hogy vérünk egy részét nemzeti ügyünk fölött még mindig halálos fagyban szenderegni látom, és esküdni mernék, hogy bizony ez, sem megmenteni sem magasbra emelni nem fogja a' hazát; midőn más részről azon irtózatoss kép áll előttem — és itt lelkemet merném rákötni, hogy e' kép nem tünemény, hanem valóság — mihez képest mind azon gyönyörű érzelem és szent lelkesedés, melly hazánknek, hála az ég, számra mindig növekedő hű fiaiban {buzog, 's mi a' legnagyobbnak, legdicsőbbnek, lehetne apadhatlan forrása, nemcsak nem fogja magasbra emelni, de még csak biztosítani sem a' hont, sőt egyenesen meggyilkolni azt előbb, mint gondolnók, ha, mielőtt késő, legalább vérünk jelesbjei nem okulnak azon mester-ségben: olly drága, de olly annyira kényes kincset, mint nemzetiség, nemzeti sajátság, némi biztossággal, és a' siker némi hihetőségével mikép lehessen őrizni, mikép lehessen ápolni 's növesztteni leginkább, sőt kirekesztőleg.

Mint fentebb bizonyítám, senki nálam tágabb kört nem enged azon féltékenységnek, melly nemzeti hű-ségből eredve, bármit is nemzeti színbe öltetni vágyik. Ha jobban buzog a' magyarnak vére, mint akárki másé,

honának pusztá említésén is; ha már mennyekbe ragdatni véli magát, mikor a' magyar hölgynek ezelőtt olly sokáig néma ajkán a' nemzeti hang zengedez; ha életét kockára bocsátni kész, mikor vére mentőjét csak megkarozolva is gondolja: mind ez, jóllehet sok által még most is egyedül nyavalyás kitörésnek tartatik, felette helyes 's vajmi örvendetes jelenet, mert ez egyedül a' visszatért becsületérzés és a' magához hű erőnek eredménye, 's csak ebből pezsg élet és fejlőd. Ennélfogva még a' kelletténél többet tenni buzgó fiatalság tulzásit is némileg megbocsáthatóknak tartom; mert ki szegheti szárnyát az élet tavaszkorában azon lelkesedésnek, melly eget kér, hol megégeti ugyan néha magát, mellynek híját azonban fiatal kebelben semmi a' világon nem pótolhatja ki; mert az isteni szikrának nincs surrogatuma. 'S jaj, százszorta jaj azon fiatalnak, kinek lelke testében mindig megfért.

Férfitul azonban többet lehet, többet szabad követelni, 's kivált ollytul, ki vezetői szerepre emelkedik. De itten bűba merül lelkem, mert én legalább, felette kevés kivétellel, alig ismerek egy valóban buzgó magyart is — és ezen őszinteséggel tartozom szent ügyünknek, mellynek minden személyes tekintet alávetek — ki, bármennyi ősz haj fedné is fejét, bármilly tapasztalás és életbölcsesség redőzte volna is egyébiránt velejét, mint elmetévedett, ha rögzeszméje (fixe Idee) pendítetik meg, többé kevesebbé ki ne vetkeznék a' kölcsönös méltányosság sőt az igazság szabályaibul is

némileg, ha nyelvünk 's nemzetiségünk ügye kerül szőnyegre. Illy alkalomnál a' leghidegebb vérü elragadtatik, a' legélesebb látásu vaksággal van verve, és a' különben legméltányosb, legigazságosb is, hajlandó felejteti, sőt néha valóban egészen is felejtí az örök igazságnak soha nem változó még azon legelső szabályát is — mellyet egy alkalommal sem volna szabad szemből szalasztani — miszerint másnak soha olyast ne tégy, mit tőle sem fogadnál örömet. 'S annyira megy ez elfogultság, ezen felingerült állapot, mikép mindennapi eset, kivált mostani a' természetesen tul még mesterséggel is felcsigázott napokban, éppen azok kikeléseit és gyanúsításit hallani legsértőbb változatokban, ha más ajku, egyenesen csak példájukat követve, ön vére mellett buzog, kik legosiklandósbak saját nemzetiségük körül. Valóban szomorú, szívrepesztő látvány. Boszútlan egy hajszált sem enged fején csak érintetni is, és ez helyes; ámde mást üstökénél ragadni hajlandó, és ez is egyes viadalban vagy verekedésnél, mikor ember áll ember ellen, és anyagi erő 's állati bátorság határoz legtöbbet, felette helyes lehet; nemzetnek békés ujjászületési működésében azonban ha nem is gyávaság, valóban felette nagy bűn, és a' legkimélőbb kitétellel minden esetre nem kevésb, mint szánakozásra méltó, maga magán uralkodni nem tudó pajzánság; mellynek, tisztelt gyülekezet, ha a' mélyebben gondolkozók tapintata, és általján véve a' nemzet súlya, mielőtt késő volna, féket, zablát nem vet: bizony mondom, a' magyar nem

“lesz”, mint azt többen olly gyönyörtelen álmodánk, de rövid idő múlva egyedül e’ négy betű “volt” fogja illusztrálni valahai létét; ’s pedig mert a’ nemzetek békés átalakulási működésében, mikor minden, bár a’ legkisebb erőszak is ellenhatást, és egyetlen egy igazságtalanság ezer megboszulót szül, semmi nem győz, mint egyedül lelki felsőbbség és az örök való.

A’ kérdés — hogy t. i. kirekesztőleg csak egy mód által biztosíthatja a’ magyar nyelvét és ezzel elválhatlan nemzetiségét — előttem olly egyszerűnek, olly kézzelfoghatónak mutatkozott mindig és mutatkozik ma is, mikép soha nem tudtam eléggé bámulni, és bámulatombul ma sem tudok kivetkezni, honnét jöhet az, hogy én e’ kérdés körül ugy szólván iszlálva lelem magamat.

Sokszor tölték legfeszültebb elmélkedésben napokat, éjeket ez életkérdésnek tisztába hozatala iránt; mert tudja az ég, könnyelmű, hirtelenkedő, nemzeti ujjászületésünk szent ügye körül soha nem voltam. Kétkedtem, epedve habzottam, szigorún veték magammal számot, hogy valljon — mert vérem hidegebb, béketürésem több — tán nem szeretem annyira hazámat, mint kik mindig forrnak, lelkesedéstül egy huzomban áradoznak; vagy hogy tán nincs annyi bátorságom, mint azoknak, kik mindenben az oroszlán szerepét játszani hajlandók; vagy hogy végre tán hiusági viszketeg, különczködési szesz, vagy éppen megcsontosult makacsság homályosítják nézetemet, minélfogva nem tudnám helyeselni, sőt egyenesen

kárhoztatni volnék kénytelen azon utat, mellyen, felette keveset kivéve, mint mondtam, a' legnagyobb rész, külön árnyéklatokban ugyan, sőt hazánk némi legkitünőbb capacitásai buzgólkodnak közelíteni azon célhoz, mellynek elérése saját szívemnek is legforróbb vágya: "fajtánknak t. i. nemcsak biztosítása, de egykori feldicsőítése is." Azonban soha nem tudtam 's most sem tudom magamat e' kérdések körül hibáztatni; és ekkép vagy velőm beteg, vagy azok nézete hibás, kik véleményemet nem osztják. — 'S most lássuk :

A' magyar mélyen alutt. E' közben nyelvét felejté, nemzeti színét veszté. Sok azt hitte, nem eszmél már fel többé, 's el van olvasztva. De a' magyar felébredt; milly halovány színben, milly torzalakban, kiki előtt ismeretes. Alig van nemzetek közt illy iszonyatos példa. Sok ezt azonban fel sem vette, sőt álfényében, mint Armida kertjében, még tetszett is magának. Többnek azonban türehtlen volt az önmegismerés e' keserű képe, ámde erő nem szilárdítá keblét; kétségbe esett, 's magára hagyta a' hont. Voltak végre ollyasok, kik dagály 's szélvész daczára nem gyengültek el, 's férfiak maradtak a' veszély óráiban. — 'S ismét élet felé kezdett fordulni a' haza. Olly hervadólag tengett azonban szerencsétlen vérünk, hogy lehetetlen vala, mikép mi ujabbak folyvást pirulván fejletlen, aljas létünkön, az előttünk olly ragyogó példák utmutatása szerint ne ébredesztünk volna azon szent kötelesség érzetére,

hasonlólag járulni hű kebellet köz anyánk ápolásához. És e' nemes érzet nőttön nőtt, 's hála a' nagy istennek, már olly szép gyökereket vert, mikép a' legszebb virágzásnak bizton elibe tekinthetni, hahogy a' visszahatás 'felhőszakadása' nem sodorja azokat ismét tőstül ki. Ámde itt a' baj, és e' veszély mutatkozik aggasztólag.

Az újabb kor, buzogva a' legszebb lelkisedéstül 's vágytul: minél előbb ragyogni a' nemzeti egészség fényében, nem bírta szellemdús hevében felfogni, hogy javulási léposózetünk okvetlen csak halk lehetne, mert sülyedésünk sem vala rögtöni; felejtván e' fölött: nemzeti tekintetben mennyire javultunk legyen már, eliszonyodott csigalépteinken, 's fajtánk más nemzetekhez képest még mindig olly alacsony állásán. 'S így lön, hogy legtöbb magyar vakhevében úgy jutott azon tévutra, mellyhez képest magán kívül keresett segítséget, valamint a' hullámokkal küzdő is ha magában nem bizik, mindent megragad, mire csak kezét teheti. "Jaj milly kevesen vagyunk — így sopánkodának — lehetetlen, mikép ennélfogva a' roppant számu német- és szlávban el ne olvadjunk; terjeszteni kell tehát a' nyelvet 's nemzetiséget mindenek előtt." És ez felette helyes, csakhogy a' 'mikép' körül forog a' siker, minthogy nem minden modor vezet célhoz, sőt a' mostan divatozó attul egészen eltávolít. Engem soha nem ijesztett csekély számunk, de fenmaradásunkért annál erősebben rettegtem mindig azon okbul — 's ezt ki kell végre mondani — mert fajtánk

anyagi mint szellemi léte olly felette könnyű. Itt a' baj, és essünk át elvégre az önmegismerésnek ezen legkeserűbb adagán — mert csak ez után javulhatunk teljes egészségre — mikép t. i. nem a' mennyiség, hanem a' minőség a' szellemi erőnek sarkalata, 's e' szerint éppen nem azért forog veszélyben létünk, mert kevesen vagyunk, hanem mert súlyunk olly parányi. És ezt sok magyar sejtí, és azért tűzeli saját magát 's másokat törhetlen bátorságra, mi felette dicsőséges, csak hogy itt megint más csalképzetbe bukik, mi annak jele, hogy ha felébredett is már nagy száma, azért mindnyája korántsem ábrándult ki még; 's a' multat a' jelennel 's Magyarország azelőtti és mostani bajait összekevervén, olly hangulattal ül lovára most is, mintha jelenleg is törökkel vagy francziával kellene vívnia, észre sem vévén, hogy az nem kontyos, se nem veres sipkás, kivel dolga van, de egyenesen a' civilisatio, mellyen kard nem fog, 's melly előtt a' legtündöklőbb vitézség is térdre esni kénytelen. 'S ugyanis a' bátorság több árnyéklatu. Van t. i. ollyas, melly mindent megrohan, és még az ágyuszájtul sem fordul el; meg van ollyas is, melly kitűrni tud, 's minden handabanda ellenére bevárja az alkalmas időt, meg a' polgárok hevével szembeszállni, 's hirtelenkedésünknek gátot vetni kész. Mindkettő maga helyén arany. Sok azt hiszi: az elsőben több anyagi tán állati vegyület, a' másik nemüben ellenben több lelki vegyület van, 's hogy az elsővel bírók e' földön rendszerint — 's legtöbb esetben a' nélkül hogy tudnák —

gép gyanánt szolgálnak ; midőn azon másik nemű bátorság tulajdonosai viszont rendszerint a' gépforgatók. Már ez bármikép legyen is, tagadhatlan marad, hogy azon katonai bátorság, ha úgy nevezhetni, mellyhez képest a' hős bárminek is neki rohanni kész, mit egyébiránt egy pohár pálinka, mint tudva van, néha igen elősegít, még korántsem elég olly szövevényes 's rendszerint olly hosszadalmas munka sikeres folytatására mint egy egész nemzetnek ujjaszületési működése, hol az enthusiasmus ritkán használ, a' hóbort pedig mindig árt, de egyedül a' józan, a' kiábrándult felfogás, és kirekesztőleg csak az összevető 's kiszámító felsőbbség győz.

A' nagyobb számban vélnek lelni üdvöt — boldog isten — mintha bizony például 30 millio barbar népben több magához vonzó, több magába olvasztó varázs volna, mint bármilly kis számban is, ha ez a' civilisatio kincsétül felcsordul. — Ha ököltre, botra kerül a' dolog, akkor megengedem, a' nagyobb számban az olvasztói varázserő, a' felsőbbség. De csak háboruban sem mindig, mert a' néhány macedoni bors megtöri a' számtalan persa borsót; és a' kis számu hellen dicsőíti fel Marathon síkjait; még csak háboruban sem mindig, 's hát minél kevesbé még a' lelki tehetségek szabad surlodást mezején, 's kivált mostani századunkban, mikor az erőszak előbb utóbb egyedül saját magának ássa sírját. — De ha egyenlő körülményileg a' nagyobb számban a' nagyobb erő, mit senki nem tagad, ugyan azt hiszszük: nemzetiséget csak úgy rákenhetni bárkire

is, ki éppen kezeink közé jut, mint például meszet falra, vagy mázat fazékra? És azt hiszszük: parancs már elégséges, hogy valaki nemzeti sajátosságából kivetkezzék? Ugyan mi magyarok tűrnők-e ezentul — ezentul mondom, mert egyszer már majdnem hogy megtették rajtunk, és igen is engedelmesek lettünk — tűrnők-e mondom, ha bármilly hatalom akarna is minket úgy minden legkisebb czikornya nélkül saját mintájára kaptázni, kivált ha e' minta felette messze fekünnék a' tökélyesbtől, 's valljon engedelmeskednénk-e olly parancsnak, sőt még olly törvénynek is, melly ha nemzeti hűtlenséget egyenesen nem követel is, sokak alkalmazása, és kivált tartalék-gondolatja által még is zsarnokká válnék? Azt remélem, azt hiszem, még akkor sem engedelmeskednénk, ha főről főre mind megegyeztünk volna illy szabályban, 's annál kevesbé, ha ez nem történt vala így; mert e' világon elidegeníthetlen sajátok is vannak, miket tilos áruba bocsátani, mi ugyan nem egy hazai reformatornak peng ajkán, vajmi sok esetben vajmi pompásan, csakhogy rendszert vagy nem olly sajátokra alkalmazva, mint például: becsület, erény, nemzeti hűség 's több efféle, miken valóban soha és semmi esetben tuladni, nem szabad; vagy egyedül saját érdekeinket méltatva, másokéit azonban, régi de néha néha még is fel-feltűnő Döbrögi szellemben, fitymálva, sőt gyanúsítva.

Mondják ugyan, hogy törvényeink nemzeti nyelvünk ügyében semmi illyest nem követelnek. És ezt tudom, mert törvényeink egy hajszállal sem rendeltek

többet, mint hogy a' holt latin szó helyébe az élő magyar lépjen, és a' közigazgatás nyelve azon faj nyelve legyen, mellytől nemcsak az ország vevé nevezetét, hanem, melly az alkotmányos létnek is törzsöke. Minél semmi sem lehet igazságosb, méltányosb. És ha szorosan, de valósággal szorosan és nemcsak önámítgatásilag, ennél marad a' magyar, és ha nem fénylik is legkedveltebb, legnagyobb divatu színben még — mi egyébiránt semmi esetre nem lehet néhány rövid évek gyümölcse, mert hiszen kifejtett nemzetiség nem rögtön termő növény — vérünk legalább nem áll a' maga ellen felbőszült szenvedelmek aggasztó veszélyivel szemközt úgy, mint ma, mert hiszen: "Nemzetnek fentartási, kifejtési küzdelme, hahogy másban is méltányolja azt, miért maga vív, olly gyönyörteli, olly dicső látvány, mikép nincs a' világon olly aljas kedély, olly durva kebel, mellyet illy jelenet őszinte rokonszenvre ne melegítne"; midőn viszont nem lehet semmi borzasztóbb, elidegenítőbb, mint fuladás közti kapkodót látni, ki ha feleszmélne, saját erejével menthetné meg magát, de e' helyett más életébe kap, 's visszalökve elsülyed.

És most kérdem, 's hazánk fő heveseitől kérdem: ugyancsak annál maradtak-e, mit a' törvény paranosol, t. i. hogy a' latin szó helyébe lépjen a' magyar, vagy nem kalandoztak-e ezen határon néha túl? Régibb intézetek 's egyesülések körébe, hol nem magyar volt a' szó, mert alkotóik sem valának magyar ajkuak, ugyan nem tolta-e a' magyarság magát itt ott márul

holnapra erővel bé? Némi gyűlemben, némi vigalomban — oh boldog isten, nem gyermekek vigalma-e ez? — nem lön-e a' magyar kedvéért — igaz, csak kísérlet végett — kiküszöbölve gyakrabban minden egyéb nyelv, mint mirigy? Ugyan hány szent szónoklat nem vala elvileg 's parancsra intézve magyar nyelven olly hallgatókhoz, kiknek tizedrésze sem veheté be azt lelki táplálékul? Bár a' legkisebbe, mi időhiány és szövevény miatt márul holnapra magyarrá át nem alakulhata, ugyan nem furta-e magát be a' magyar nyelv nyakra főre, 's ha erre gyenge vala, magas goliátként nem hangoztatá-e nemzetboszúloi haragját a' nyilvánosság nem egy organuma? 'S hány lenézésre, hány méltatlanságra adott alkalmat az, ha valaki az elmezavar ez árjátul mint lelketlen törzsök nem hagyá magát egészen elsepertetni e' hazában, hol éppen azok részéről hallatik nem egy fellengős szó "a' kitűrni tudásrul, az emberi méltóságrul, a' szabadságnak boszú nélkül fertőzhetlen létéről 'sa't.", kik illy zsarnokságok, illy rögtönzések főpapjai? 'S ugyan e' mindent egyszerre elárasztani akaró magyar hév nem növekedett-e már annyira, hogy az, ki elég bátor bármilly szerényen is emelni szavát, mintha egy kis kimélet, egy kis béketűrés, tán messzebbre vezetne és jobban érlelné a' hazai növényt, mint a' most divatban levő azon szünetlen korbácsolás, mellynél sok még a' kancsukot sem tartja roszaabbnak, ugyan nem növekedett-e, kérdem, e' tulhév már annyira, mikép az, ki illy alakban látja a' dolgot 's bátran fel is szólni

mer, ne legyen kitéve, a' rossz, a' gyáva hazafiság, sőt a' hazaárulás legémelygetőbb piszkaival is azok részéről minden változatokban bemocsokoltatni, kiknek — mint mondják — minden csepp vérük a' kölcsönös méltánylat és az egészen szabad elmesurlódás elve mellett buzog, 's kik a' gyanúsításnak komoly ellenei?

Az előhozott viszketegek, mellyek — megen-gedem — jobbadán a' legnemesb, csakhogy egészen még ki nem ábrándult kedélyekben veszik eredetüket, azonban általtján véve olly csekélybe vétetnek — t. i. a' magyarok által, és "mert hiszen nem magyar törvény elleniek", és itt lappang a' bökkenő, hogy t. i. fél és bíró egy kalap alatt áll, és a' méltánylat, loyalttas 's bölcsesség törvénye még vajmi sokat tilt, mit a' magyar törvény nyilván nem ellenez — mikép mintha Mátyással valóban kimult volna Magyarországbul az igazság, legtöbb fel sem foghatja, mi nagy megbántást és sérelmet lelhet mindezen kicsiségekben (!!) a' más vérű, a' más ajku; sőt nem egy magasztos lelkűletű nemzet-önállási ábrándiban bona fide még bámul is: egyenesen kegyelemnek miért nem veszi mind azt például a' szláv, mit érette és vele tenni szándoklanak, és ha kelletténél hevesebben védi vérét, miben annyi magyar szintugy hibáz, 's sokszor vajmi erős példával jár elő, mert mindennek megvan saját határa, ezt neki korántsem bocsátja meg, de midőn olly gyanún szinte dűhre hevűlve, és méltán, mellyhez képest valaki róla azt

mondaná: "minden, mit véredért teszesz, csak ürügy, és a' közbirodalomtuli elszakítás lappang kebledben", sarkán fordul, és keleti komolysággal — 's hozzá lehet tenni, keleti igazságszeretettel is — minden lelkesedését csak ürügynek mondja, és a' legocsmányabb czimborasággal kész vádolni őt. — Ugyan férfiui, lovagias-e ez, 's hozhat-e áldást?

Ámde isten előtt mind azon kísérletekben, melyekkel a' tulhév vérünket terjeszteni és ekkép nemzeti létünket biztosítani buzog, nem kénytelen-e látni Magyarorszáiban minden más ajku — 's kérdezzük meg őket, hadd szóljanak ők — sokkal többet, mint a' magyar nyelv törvényesítését? Legyünk végtére igazságosak. Mert valóban az emberi nemre is mindinkább rávirad a' mennynek azon napja, mikor egyedül az igazságosak hazája fog gyarapulhatni. Álljunk helyükre, ugyan ki hagyja csak hajszáját is kirántatni erőszakkal, ellenszegülés nélkül; mi nagy csuda tehát, ha vérük tulbuzgói még a' törvény ellen is szegülnek? Mi nagy csuda, mondom, minthogy eldönthetlen, mindenütt 's mindenkor tapasztalt tény — mellyet nem hagyhatni ugyan helyben, melly azonban mindenütt így fejlik ki — hogy minden törvény, mellynek alkalmazása szellemi körén egy rész által tulhajtatik, az által helyzi magát aránysúlyba, mikép az, egy rész által viszont szigorun meg nem tartatik.

Nem elég mai időkben törvényeket írni; de azok iránt sympathiát is kell gerjeszteni. És ha valaki ollyas törvénynek nem hódol, melly előtte gyűlöletes, mellytül

természete visszaborzad, sujthatja őt a' betűnek szigorúsága ugyan, de célját vesztí; mert martirt emel, ez pedig fanatizmust szül. És ha mindenki rögtön nem hódol olly törvénynek, melly csak idővel, 's egyedül szeretetre méltó lét által vesztetheti el sanyaruságát, illik-e sőt szabad-e nekünk magyaroknak minden átallás, minden illetődés nélkül ollyasokra anathemát szórni, kik illy bűnökbe esnek? Mi olly annyira kristálytiszták vagyunk-e? Nyuljunk keblünkbe 's feleljünk őszintén: illik-e, szabad-e nekünk illyest tenni, kik szinte nemcsak pirulásra méltó hanyagok vagyunk törvényeink végrehajtásában, de még azoknak sem engedelmeskedünk mindig és mindnyájan, mellyek hozatalában nemzeti lelkesedéstől forrott vérünk, vagy illyest legalább affectált a' nagyobb rész.

Valóban akarat ellen is elfordulni kénytelen illy szomorú jelenetektől a' kiábrándult, 's mély bűba sülyed lelke: ha tapasztalja, hová vezethet vak hæv és roszul fékzett lelkesedés, 's hogy egyesek bűnös tulzásai néha milly rosz világba 's ferde helyzetbe állíthatják a' nagy közönség legszentebb érdekeit.

Oh vajmi jól tudom felfogni, milly kimondhatlan irigységi színben mutatkozik nemzeti nagyság a' nemesb kedély tükrében, 's milly kinokat kénytelen érezni honunk minden hübb fia, ha parányi, sötétségtől körülvevett, maga keblében duló vérünket ama szerencsésb fajtákkal hasonlítja elfogulatlan össze, mellyek a' civilisatiótul környezve, vagy azzal napontai

érintkezésben léve, nagy nemzetekké alakultak, 's hol, habár náluk sincs kiküszöbölve minden aljas — miből halandó tökéletesen kilábolni soha nem képes — még is nagy és kicsi, boldog 's boldogtalan csak egy nagy családot képez, 's hol legalább fővonásokban egy érdekért, egy hazaért élve 's halva, mindent már csirájában meg nem ront, meg nem gyilkol a' viszálykodás, az irigység daemona. Illy boldogság, melyhez képest anyaföldünk körül; bármennyi színre oszoljunk is egyébiránt alább rendelt lépcsőzeteken, mindnyájunkat csak egy nagy érdek fűzne össze egy családba; illy boldogság azonban távol tőlünk. Ezt el kell ismerünk. De azért sem kétségbe esnünk nem szabad, 's ellankadva a' vak sorsnak átengednünk jövődönk kifejlését, sem önhittségtől felfúva, 's minden hatalmakat felbőszítve és ellenszegülésre kihíva, erővel törekedni az után, mit kirekesztőleg csak bölcseséggel, t. i. élet-, 's nem egyedül szoba- és könyv-bölcseséggel érhetni el.

Köztünk — azt hiszem — nincs, ki, ha éppen szívvérét és életét nem is akarná adni — mik egyébiránt úgy is szinte csak harcz mezején bocsáthatók áruba haszonnal — legalább ne volna kész, ideje fáradsága, értelme, vagyona, szóval: tehetségének kisebb vagy tán nagyobb részét is áldozatul hozni, miszerint nemzetisége ne csak tengődve éldégéljen, de mindinkább terjedve 's nemesülve, vagy inkább 'nemesülve és terjedve' — mert ez a' kifejlési logika — elvégre nagy, hatalmas és dicső nemzetté váljék is vére.

Ámde ezt, jóllehet saját bennünk nemcsak a' feltámadási, de még a' felemelkedési erő is, soha el nem érzük, ha csak lelki felsőbbség által nem. Ennek eléréseért kötelességünk tehát buzgólkodnunk.

'S ím ez az egész titok, mikép menthetjük meg fajtánkat bukástul, 's mikép emelkedhetünk nagy, hatalmas, dicső nemzetté. Felsőbbség által, vagy sehogy sem.

Könnyebb volna, elhiszem, 's hasonlíthatlanul kényelmesb, 's sokkal kevésb fáradsággal 's előzvényekkel járó, ha úgy, quia sic volo sic jubeo, a' honnak már minden lakosarögtön magyarrá is válnék, vagy ha már azért magyarrá vált volna, mivel három, négy nyelv mellett szólni még magyarul is tud. Illy kényelmesen a' dolog azonban nem megy; mert valamint egyetlen egy kiképzett emberi velőben több magához vonzó, több magában elolvasztói erő van, mint ezer üres vagy zagyvati főben, éppen úgy terjeszthet nemzetiséget is egyedül felsőbbség és semmi egyéb; midőn a' legszentebb buzgalom, a' legdicsőbb vitézség, a' legszilárdabb akarat, mellyekkel jól irányozva — megengedem — ezer csatát lehetne nyerni, nemcsak hogy egy hüvelyknyivel sem mozdítják elő a' magyarság ügyét, de éppen ellenkezőleg a' lehető legaggasztóbb veszélybe bonyolítják azt, hahogy ezen felette nagy dicséretre méltó tulajdonok háttérében nem világlik az erkölcsi felsőbbség ellentállhatlan súlyával a' civilisationak varázshatalma. — Minthogy, hála az ég, e' földgömbön — hol nemcsak fajtája, de egész

neme érdekét köteles szíven hordani minden jobbra törekedő ember, ki, mert vérét bálványozza, más fajtáját azért meg nem veti — e' földgömbön, mondom, nem a' jobb olvadoz az aljasban, de megfordítva 's ármány daczára, az aljas a' jobb-ban; miszerint minden nép, egyet sem véve ki, csak magában, t. i. fiaiban hordozza az élet 's dicsőség, vagy a' halál 's szégyen csiráját.

Erkölcsei felsőbbbség mindig 's mindenütt győzött erőszakon. Még China félénk népe is magába olvasztá győzőjét a' hajlatlan tatárt, mert nagyobb, jóllehet aránylag olly csekély erkölcsi felsőbbbséggel bírt. — 'S így akárhány a' példa, jóllehet eddigelé úgy szólván csak a' sötétség és erőszak időkorát élte az emberiség, úgy hogy ha már a' multban, az anyagi erő korában, is győzött a' lelki felsőbbbségnek hatalma, alig lehet bizonyosb, miszerint annak ezentúl még könnyebben 's még bizonyosabban kell uralkodnia mindenen, miután már már kezd szürkülni azon hajnaltámadat, mikor a' felszabadult gondolatnak ereje mind sérthetetlenebb világba állítandja a' valót, melly előtt valamint le fognak omlani az előítéletek bálványai, úgy fog elhaloványulni minden zsarnokhatalom is okvetlen.

Ne keressük ennekokáért mentőnket sehol is egyebütt, mint saját, vagy inkább 'személyes' erényeinkben 's lelki felsőbbbségünkben; személyes tulajdoninkban mondom, mert nemzetnek erénye 's felsőbbbsége csak annyiban van, a' mennyiben lehető

legtöbb egyes tagja ugyancsak betölti saját helyét férfikulag és szeplőtlen.

Képzeljünk magunknak habár csak egy millio főbül álló nemzeti családöt, mellyben annyi értelmi súly, polgári erény, szép szokás, izlési varázs, ki-művelt tudomány, életbölcsesség, gyakorlati tapintat, 's több efféle elsőbbség volna felhalmozva, mikép mindenben segédkezet, helyes utmutatást, bölcs tanácsot tudna adni, minden készítményei tökélylyel volnának végezve, körében akaratlanul is jól és kellemesen érezné kiki magát, mert mind családí mind társasági viszonyai bájteliék volnának, 's melly mintegy bölösője 's kincstára volna minden emberi talál-mánynak és előmenetelnek, intézményeinek jótékony voltát pedig kiki egyiránt éldelhetné, szóval: melly-rül értelmi felsőbbségénél fogva azt lehetne mondani "az oknak népe." 'S meg kell engednünk — hahogy az emberiség előmeneteli, tökélyesülési vágyát kérdésbe venni nem akarjuk — mikép illy ideal-népben lassanként mind annak el kellene olvadnia, ki azzal szorosb érintkezésbe jő. Maga magátul, 's a' nélkül hogy tolakodó volna, nőne és terjedne az; mert midőn mindenben mintául szolgálhatna 's példakép vétetnék, természetes, hogy lassanként mindenben utánózva is lenne, 's ekkép mind nézetit mind szokásit, és ezekkel mulhatlan érzelmit is — mert jó példa: jó tett, és ez általján mindig hálát arat — lassanként azokra ruházná, kik vele érintkezésbe jönnek, mi által nyelve is terjedne mulhatlan; mert óbredjen csak

egyszer érzet, 's bizony annak tolmácsa a' rokonhangu szó sem marad sokáig el.

Képzeljünk magunknak illy ideal-népet, 's kér-dem: nem leszünk-e kénytelenek megvallani, mikép illyesben határ nélkül több olvasztói varázs rejlenék, mint bár negyven, ötven millio fejletlen 's tudatlan egyajkuban; 's hogy e' szerint minden nép, és így a' magyar is, sokkal nagyobb olvadási veszélyben van, ha minőségi súlylyal jó érintkezésbe, mint ha egyedül a' nagy számmal volna dolga, melly eláraszt-hat, feldulhat, sőt meg is gyilkolhat, de elolvasztani, megsemmisíteni soha nem képes; midőn más részről világos, hogy minden nép, és ekkép a' magyar is, egyedül minőség és nem szám által olvaszt-hat más vért magába.

Illy ideal-nép azonban soha nem létezett, igaz, de azért még sincs egy nép is, melly közelebb vagy távolabb ez ideálhoz ne állana, azaz: melly más népek átellenében, olvasztó vagy olvadó ne volna. — És ím ez tárja fel előttünk az emberi események mult és jelen titkait, hogy valljon miért nőttek és olvadtak, 's miért fognak nőni és olvadni nemzetek. Minek legkomolyabban szívre veendő tanulsága az, hogy a' melly nép élni akar, annak okvetlen olvasztói szerepre kell emelkednie; mert elgyengülése és kora halála ellen e' földön nincs más ír.

Olasztói felsőbbbséggel kell bírni. Igen. Ámde bír-e illyessel az, ki szeretetre méltóság és rokon-szenv gerjesztés helyett kuruzslóként csak külsőlog

hat, 's mert grammatikát tanít, mindentvé zsinort varr, 's mindent veres, zöld és fejjérrel eltarkít, már azt hiszi, szíveket bájolt 's velőket hódított? Vagy bír-e az olvasztói felsőbbbséggel, ki másban nem tudja becsülni, miért maga követel megbecsülést? Vagy tán az ért e' mesterséghez, ki hő ellenét, mert olly lelkesedéssel vív vére mellett, mint ő saját véreért, a' helyett, hogy lovagias szellemben magához emelné, pogányilag sujtja, 's hír-nevét alacsony gyanúval bemocskolni nem pirul? Vagy tán az a', mély felfogásu olvasztó mester, ki nyughatlan hevében a' magyarságot mostani nyers állapotjában, mielőtt elfogadhatóvá, izletessé vált volna, mindenkivel rögtön bevetetni akarja? Vagy tán az, ki hatalom-csalódásai közt, mint oroszánt, a' síkra kiállítja a' még fejletlen magyart, mikép minden erőt, minden hatalmat ellene bűszítsen, ellene riaszson? Vagy tán az ért e' gyöngéd mesterséghez, ki könnyebben 's szaporábban nyerhető fény végett, prókatori szeszélylyel mindent gáncsol, mindent ellenez, a' helyett, hogy inkább a' hon bármilly késő javát is tűzné ki magának szempontul? Vagy tán az jár ez életkérdésben hű keblüleg és mély felfogással el, ki-----

Ámde nem szükség, tisztelt gyülekezet, folytatnom e' festvényt, mert a' mondottakbul, mennyire képes vagyok kitárni keblem érzetét, azt hiszem, eléggé kiviláglik, nézetem szerint milly tengely körül forog létünk, és ekkép valamint nyelv, úgy nemzetiség ügyében is, mi a' hivatása sőt legszentebb kötelessége

nemcsak társaságunknak mint testületnek, de honunk bármilly nagy bármilly kis fiának is.

Nincs a' haza terén egy, ki nemzetiségünket ne terjesztené, vagy azon csorbát ne ütne. Ki erkölosileg bármilly kicsinyen is felsőbb, az terjeszt; midőn a' bár hajszállal alantibb, csorbít. És e' körülmény közt nemcsak a' magyar vér létezik, de honunk minden ajkuk lakosa. Mert valamint nem ritkán inkább az ellenség hibái fűznek hírkoszorút a' győzőnek homloka körül, mint személyes elsőbbségei: úgy emeli a' magyar vért is e' hazában minden másajkunak alantiséga, tulzása; 's viszont.

'S ha ez áll, mit nem igen vonhatni kétségbe, hahogy a' lélek fölötti uralkodást nem zavarjuk össze a' test fölött gyakorolható zsarnoksággal, és azon ámitásban nem élünk, mintha már szellemileg is hódítottunk volna, mikor anyagilag győztünk: akkor az önismeretnek tükréből, feltéve, ha őszintén és mélyen vettetik abba tekintet, sok előtt tán a' legváratlanabb igazságok fognak viisszasugározni. Nem egy lesz közöttünk még az itt jelenlevők sorában is, 's annál inkább a' haza tág területén, megvallani kénytelen, hogy tán éppen akkor ütött legnagyobb csorbát fajtánkon, mikor a' sokaság lelkesedésétől felmagasztalva és elszédítve leginkább volt azon édes hiszemben: milly óriási léptekkel sőt sasreptileg mozdítá legyen azt elő; 's egyedül azon pillanatokban munkált terjesztése körül egy kicsit, mikor magába vonulva és keves tanuk előtt, bármilly kis erényeiért is sympathiát és utánzási vágyat

ébreszte. Ez egyébiránt bármikép legyen is, 's bármennyit 's mi által járult legyen is kiki vérünk gyarapításához vagy olvasztásához, annyi igaz marad, mikép az általam most felhozott eszme mindenkinek csálhatlan hévmértékül szolgálhat, mellynél fogva, ha saját magával őszinte 's szigorú számot vetni akar, kiki csálhatlanul azon becses tudomáshoz jöhet, hogy valljon vérenek olvasztásán működik-e szerencsétlenül, vagy szerencsésen másokat olvaszt-e abba; honnét száraz igazságilag az foly, mikép nemcsak mulasztás, de tulhév által is lehet olvasztgatni a' hazán, vagy más szavakkal: hogy nemcsak a' "semmit nem tevők, álgyönyörök közt élők, a' haza zsírját ingyen szívók" hosszú serege járul köz anyánk gyengítéséhez és végképi meggyilkolásához, de hasonlólag a' magas paripán ülők azon parancsoló osztálya is ront a' hazán, melly indiscret negédtül hajtva, elég előkészület nélkül, minden erőssel szembeszállni buzog, és ekkép úgy veszélyezteteti hazánk felmagasztalási díját, mint minden fejletlen erő okvetlenül legyőzik, ha versenygésnek indul. — Mikbül elvégre az világlik ki, hogy alkalmasint azon kevesek ápolják, dajkálják és növesztik fajtánkat leginkább, kik tőlünk tán nem is ismerve, keveset említve, 's éppen nem méltatva, minden pompa, zaj és követelés nélkül, szerényen, de híven járnak el isten-rendelte mindennapi hangyamunkáikban.

Ha azonban ezen hiveknek, de azért még is gyakorlatiaknak — melly tulajdont azért emelem itt

különösen ki, mert sok előtt csak a' fellengős a' haza hű fia — csekély számát tekintjük, kik jöllehet nagyobbak mint körük, még is olly kétkedő szigorúsággal töltik be helyüket, mintha arra kettőztetett erejük sem volna elégséges — és illy ember emel hazát, és nem ellenkezője — ha, mondom, ezen helyüket tökélylyel álló hiveknek csekély számát 's pedig mindenben tapasztaljuk — kiknek mennyei vigasztalás lebegjen halántékik körül — akkor lehetetlen nemzeti olvasztó erőnk parányiságátul vissza nem borzadnunk.

Marie-Jeanne Roland franczia hölgy vég epedéseinek emléke tűnik illykor akaratlanul is előttünk fel. — E' szerencsétlen, mint tudva van, mikor legnemesb ámitásibul a' rideg való göröngyére kilökve, éltének — mellyet bevégeznie kelle — tavaszkorában elérkezett volt a' vesztőhely tövéhez, történetesen a' szabadság szobrával, mellyet néplelkesedés emelt oda, találkozáék szemközt, 's helyzete iszonyatosságáruul mintegy felejtkezve, elérzékenyült kebellet így rebegett az egekbe: "Oh szent szabadság, te égi malaszt, mennyi aljas, mennyi igazságtalan, mennyi embertelen bitorolja szent nevedet!" 'S így kiált-hatunk mi is vérző szívvel, sőt piruló arczczal fel, ha előnkbe tátong azon nemzeti önfertőztetés-ásta mélység, mellyet már régóta iszonyatosan feltárva látott köztünk nem egy, mikor a' legmélyebb de legveszélyesb álmodat alutta még sok, 's mellybe még mindig örökre 's könnyebben elmerülhet a' magyar

nemzetiség, szabadság és becsület, mint valaha. Valóban vérző szívvel, piruló arczoval így kiálthatunk fel:

Oh dicső hazafiság, te az egek legnemesb magzatja, ki a' halhatlanok sorába emeled az agyag fiai, mennyi rút, mennyi aljas buvik tisztos palástod alá, 's hány ocsmány szégyenfi, mert ajkán nemzeti szó peng, ékeskedik czimeddal!

'S tisztelt gyülekezet, ha igaz, hogy egyedül az önmegismerés keserű gyümölcse által nyerheti el teljes egészségét az emberi lélek; 's ha igaz, hogy egyedül ennek egészséges léte emelhet valamint embert úgy nemzetet is valódi hivatásának fényfokára: akkor üritsük a' megismerésnek keserű serlegét fenékig ki, 's valljuk meg, hogy tán nincs ország e' földön, hol annyira össze volna zavarva a' hazafiságnak magasztos eszméje a' hazai nyelvvel, mihez képest nem egy gyalázattal megrakott, erkölcsi fekélytől émelygésig rossz szagu vérrokonunk tartatik mentségre 's kiméltre méltónak, sőt nem ritkán még a' legjobb hazafiság hitelében is áll, 's pedig egyedül: mert magyarul jól pereg nyelve, nagy szónok 's ügyesen tudja viselni a' magyar szerepét; mintha a' hazafiság e' kül jelei már elégségesek volnának a' hazafiság legveszélyesb mirigyeit eltakargatni. Mi nem egyebet jelent, mint velő elibe tenni külsőt, lényeg elibe színt, élet elibe halált; minthogy nincs elidegenítőbb, nincs semmi visszataszítóbb, méltó antipathiát gerjesztőbb, mint az üres, nyavalyás, bűnös kebelre ráházolt hazafiság.

A' magyar szó még nem magyar érzés, az ember mert magyar, még nem erényes ember, és a' hazafiság köntösébenjáró még korántsem hazafi. 'S hány illy külöz dolgozik a' haza meggyilkolásán, ki, mert éppen nincs más tulajdona, és a' vak hév által még is felhőkbe emeltetik, azok hazafiságát is gyanússá teszi, homályba állítja, sőt ellenük antipathiát és gyűlöletet gerjeszt, kik szeplőtlen kebellet, minden efféle undok salaktul menten, a' honszeretet legtisztább szellemében kapcsolvák vérükhöz. — 'S im ez fő oka, miért áll a' magyar hazafiság sokkal kisebb becsben, sőt nem legtisztább fényben a' világ nagy színpadán, 's miért nem képes civilisatioi sympathiát 's hódító közvéleményt gerjesztetni a' legmagasztosb magyar polgári erény is oda kün. Ám mert annyi bitor fényű álhazafiságtul van környezve és elrutítva, melly tapsotarat 's bálványul emeltetik ide ben.

De forduljunk most el ez undok képtől, hol a' maszlagos fény üli bitor ünnepét, 's habár iszonyattal vagyunk is kénytelenek látni, a' rothadásnak mennyi jeleit viseli nemzeti testünk, azért ne csüggedjünk, sőt bizzunk magunkban, 's fordítsuk reményinket egy vigasztalóbb kép felé, melly szinte tárva előttünk, mert noha számban kevesek, 's ezek sem mind tiszták, azért megtörve még nem vagyunk, 's nem egy hű kedély, nem egy nemes erény viraszt még vérünk mellett. 'S ha igaz, mikép egyetlen egynek erényeiért százezrek bűneit boszulatlan hagyja az egek haragja, miért nem volna remélenünk szabad, hogy mind azon hűség, melly

vérünkben most is él, 's mind véres küzdelmink mind halálos nyugvásink közt, habár végre egyes lámpaként csak pislogva is, mindig élt és tökéletesen még soha el nem alutt, ne volna szintolly képes azon átkot is elhárítani fejünk fölől, melyet hazánknak — fájdalom mondani — a' legrégibb időktől fogva máig nem egy hűtlene, nem egy álbölcse, mintha szándéklottan idézett vala ránk.

Bizzunk magunkban, bizzunk erőnkben, készületlen azonban soha ne lépjünk síkra, 's erőnkkel jobban gazdálkodjunk mint eddigelé; mert hiába, nemzetnek regeneratioi működésében, hol minden, 's kivált az idő olly drága, és minden léptek annyira gátolvák, vajmi többet mozdít a' szerény méh, a' munkás hangya, mint a' sok szópompa, meg a' sok lelkesedési zaj. — 'S legyünk meggyőződve, minél közelebb emelkedhetünk minél többen azon nép-ideálhoz, melyet felhozék, annál biztosabban 's szaporábban éri el vérünk földi üdvét; midőn viszont annál bizonyosabban és hamarébb dől sírgödrébe, mennyivel inkább 's többen távoznak attul; miszerint, tisztelt gyülekezet, féltékenyen óvakodva, hogy ne ártson, 's törhetlen állhatatossággal működve, mikép használjon, köztünk többé kevesebb mindegyik, sőt hazánk minden fia: vérünk mentője, népcsaládunk jótevője, nemzetünk feldicsőítője lehet. — Örömteljes öntudat; 's azért töltse be helyét minden magyar, hű sáfárilag. 'S ha nem használ, de bukunk kell, 's emberek előtt ki is leszen törölve emlékün, legalább azon láthatatlan tanúk végett, kik előtt tán

nem egészen meggyeszendőbe mind az, mi az emberi nemet felmagasztalja, mutassuk meg, hogy volt fajtánk közt nem egy, ki nemzeti fenállásért, nemzeti felnevelésért utolsó lehetőleg lankadatlan küzdve, szebb sorsra lett vala méltó.

És most, miután nem vagyok olly botor hinni, mintha előadásom csak fogékony kebelre talált vala, sőt teljesen meg vagyok győződve, mikép nézetim igen távul esnek a' mai népszerű eszméktől, mert sem a' nagy tömegnek nem hizelkednek, sem tulságokra fel nem hívnak, és ekkép jóakaróim (!) csekély számát tán még inkább gyéritendik, mit azonban tűrnöm kell: legyen szabad a' még mondandókat nem ugyan kiresztőleg, de még is különösen a' magyar tudós társaság tisztelt tagjaihoz irányoznom.

Lelkesedés nélkül csak félig-meddigi tökélylyel sem megy semmi, bár a' legkisebb is. Hála ez okbul, hogy hazai lelkesedésünk felébredt immár ugy, mikép kül befolyás nem sülyesztheti vérünket régi fagy-álmaiba többé, sőt minden ellenséges beleavatkozás, mint inger, csak nevelni, szilárdítani fogja azt; hála, mondom, mert innen buzog népekre élet, 's innen fejlődik rájuk jövő. Lelkesedés azonban nem mindig egészséges állapot, 's vajmi sokszor tör nyavalyás lobba lázba ki, 's ekkor többet 's szaporábban ront, mint maga a'

tespedés; hiszen valamint a' Pest-kerepesi színházat felrögtönzé, mert Magyarország pillanatait drágáknak tartá, 's már most szinte elérte a' végozért! a' csudalovat is hasonlókép csak lelkesedés vonta be Ilionba, és a' tíz évi drámának véget vetett csakhamar. — Fajtánk, vagy legalább annak igen nagy része egy tulságbul a' másikba esett, és így hihető — 's bár ne volnánk kénytelenek ezen leges legkeserűbb serleget kiűritni — hogy bizony helyes példákat követni, 's rossz példáktul óvakodni nem igen tudó vérünk is csak saját kárán fog tanulni, 's pedig mert valamint azelőtt előmenetelünk legsürgetőbb kérdéseit csak papirosra tudta mázolni, 's életbe hozni nem bírta a' tespedés; úgy compromittálta már eddigelé is és fogja még inkább compromittálni a' tulhév, hazánk némi fiainak nyavalyás lelkesedése újraalakulásunk legsürgetőbb, legéletbevágóbb érdekeit; miszerint jövendőnk valóban aggasztóbb, mint bármikor ezelőtt. Közelébb állunk ugyan azon komoly kérdés eldöntő napjához, hogy valljon leszünk-e vagy nem; ámde, mint minap olvasánk, "sziklacsucsra" felosigázva, honnét ugyan hátra többé nem, de előre éppen olly kevéssé léphetünk okvetlen nyakszegés nélkül, hahogy nem lépünk a' lehető legnagyobb óvakodással, minden ámitás-, felhevülés- 's szédelgéstől menten, mihez, megvallom, nekem napról napra fogy reményem, mert ezerszer tapasztalt és soha máskép ki nem fejlett tény, hogy hol mértéken tuli erőltetés és zaklatás makacs ellenszegülést szül, ott a' viszontorlások elmulthatlanul mindig bekövetkező hada közt annyira

felhevül, 's olly vak 's **makacs szenvedélyességre** fajul a' nagy közönség, mikép bármilly óvakodást gyanusítva, bármilly okot félrelökve, **felbőszült, fékeiből kibontakozott árként** mindent magával sodor a' megtámadási párt, hahogy erősb; vagy csontmerevedtségre, halálos mozdulatlanságra ridegül a' haza, 's nincs ok, nincs rábeszélés, melly csak egy hüvelyknyi tágitást is eszközölhetne, ha viszont az ellenszegülési osztályzat győz. Mihezképest, minthogy valóban és a' szavak devalvatio-szüksége nélkül "sziklacsucsra" felcsigázva, illy hangulati, illy érzési körülmények és viszonyok közt kel és alkonyodik felettünk a' kétes nap, vagy bukni fog vérünk előbb, mint gondolnók, vagy magasztos, de vajmi ehes és sovány sasként ülhet a' civilisatiótul elszigetelt szikla kupján a' magyar, míg nyavalygós, öntulbecsülési álmainak vége nem szakad; mikor aztán már minden késő lesz talán.

Illy helyzet közt, kettőztetett kötelesség, azt hiszem, hogy kiki lélekismeretesen betöltse helyét, 's *abbul ki ne kalandozzék; mert a' lehető legnagyobb bölcsesség is egyedül csak így képes, a' tespedők zátonyai, 's a' tárogatók felbőszült elemei közt, diadalosan elérni a' nemzeti üdv partját.*

Második Fridrik porosz fejdelem fiatal korában — így beszél — szerfeletti hévtől hajtvá, bizonyos csatában lovasságával a' józanság elvein annyira száguldozék túl, mikép rutul visszacsapva, távul a' csatatér-től bizonyos hid alatt lele menedéket, hol azonban végre ráakadott — 's szerencse — nem az ellenség, hanem

azon örvendetes hírt hozó küldött, hogy míg ő com-promittálta a' csatát, addig lépten lépve előre nyomult törhetlen phalanxával, mellynek minden tagja helyét állá, ősz Schwerin, 's a' fiatal hévnek daczára nagy nehezen ugyan, de még is valamikép csak kicsikarta a' győzelmi babért.

Legyünk mi, a' magyar tudós társaság tagjai, 's egyáltalában társaságunk is mint testület, illy phalanxnak kiegészítő része; 's ha igaz, hogy nemzeti-ség és alkotmányos haladás azon egyedüli két factor, mellyen emelkedhetik vérünk, dolgozzunk rendíthetlen állhatatossággal, de itt is óvakodva, nehogy a' régi előítéletek 's szokások rabjait kétségbeesési ellentállásra felbőszítsük, nyelvünk lehető legmélyebb 's leg-tágabb kifejtésén; mert habár nem is szüli a' szó a' gondolatot, hanem a' mély gondolatbul fejlik az alkalmas szó: még is kimondhatlan varázsszal jár a' rövid, szabatos, gazdag nyelv, 's ha mint nyelv közvetlen nem is bír nagy terjesztési hatással, még is kimondhatlanul drága kincs, mert magában rejtí a' nemzeti fenmaradásnak zálogát.

Őrizzük tehát e' kincset, tisztelt tudós társaság, 's ápoljuk soha nem lankadó hűséggel; mert hiszen a' most felhozott tulkalandozási vétekbe, mellybe még az érintett nagy fejedelem is esett, éppen ugy bele-vergődhetnék nemzetalakulási küzdelminkben legjobb akaratja ellen is nem egy honi vezér, 's akkor, ha-hogy aggódásim még sem volnának tulgondnak, tul-féltésnek szülöttjei, de szerencsétlenül én látnék tovább,

akkor egy jobb, egy szerencsésb kornak, melly a' kiábrándulás sanyar iskolájában a' vesztett boldog napok kinteli visszaemlékezete közt, tán egészen megsemmisítve még nem lesz, tán jól fog esni, ha jól lehet csak már négy falak közé szorítva is, még tökéletes némaságba nem dült légyen a' honi nyelv.

'S im e' szomorú kép, melly koránt sincs- a' lehetőségek körén kün, lebegett lelkem előtt, mikor több évvel ennekelőtte, noha telia' legszebb reményekkel, még sem tudtam magamat vérünk felette kétes állása körül soha is elámitni, és akkor gondolám: tiszta lélek, tiszta szándék és siker; vagy legalább: hűségi becsület.

'S mélyebb értelemben, a' nélkül, hogy társaságunknak legtávulabbrul is valami politikai szint tulajdonítani ohajtanék, felfogásom szerint, e' nemesb czélt hittem, hű sáfarkodásunk határin nemcsak tul nem fekönni, hanem hogy társaságunk csak úgy jár el valódi szerepében, 's hivatásának csak úgy felel meg magasb szellemileg, ha a' magyarnak nyelvkincse körül annál anyaiabb gonddal viraszt, és annak becsét, méltóságát emelni annál inkább buzog, minél kétesb jövőndő borul nemzeti önállásunkra, 's minél nagyobb 's nagyobb sülyedési veszélyekbe bonyolodik a' hon.

A' legderültebb napokban is jó a' biztos menedék, 's így tán honi körülményink közt sem éppen felesleges, nyelvünkre nézve a' biztos kikötő.

Ez azonban legroszabb eset, mellyet az egek ura távolítson, és mellyet tán távolítani is fog tőlünk; hiszen vajmi sokat követhet el az ifjuság aranykora

büntetlen, mit férfiaknak meg nem bocsátnának a' menyeyei lakosok; vérünk pedig bizony ifju, kétségtelenül igen ifju, mert hiszen nincs az ifjuság egyetlen egy hibájának is híjával, és ez egyedüli de semmi által ki nem pótolható kincse, t. i. kifejthető léte. — Reméljünk tehát legjobbat, 's dicsőség a' sikeres vezetők fejére, ha kis intézetünk háttérben, és nyelvmenekedési tekintetben, szükségtelen, hasztalan marad örökleg.

Miután egyébiránt ok nélküli remény vajmi gyöngge alapon áll, 's isteneket nem annyira a' szónak mint a' tettnek imája indít, 's ideje volna már, ha elvégre járszalagok nélkül vágyunk haladni, a' férfitui kornak körébe lépünk, könnyítsük és segítsük mi is elő legjobb tehetségünk szerint a' haladók magasztos pályáját; buzgólkodjék ennekokáért társulatunk minden tagja nyelvünket a' definíciónak lehető legtisztább fokára állítani, mi által felette sok veszélytől megmentjük az igen is gyors léptekkel haladókat, mert hiába — 's vegyük a' dolgokat mint azok vannak, és nem mint azoknak lenniök kellene — igen sok ember csak úgy bír tiszta logika után cselekedni, ha tisztán eszmélhet; tisztán pedig csak akkor képes eszmélni, ha tiszta, határozott szavakba öntheti érzelmit. Gazdagítsuk tehát tiszta, határozott szavakkal a' haza nyelvét, 's e' szerint ha szerencsésen csak egyetlen egy kitételre tudna is alkalmas szót fellelni az Academia, ugy mindazáltal, hogy azt necsak gyűlöletessé ne tegye, sőt általa tetszetővé is váljék az eszme; egyetlen egy szót, mellyet a' német így tesz ki 'Klugheit': és azt hiszem, már már

megtette vala kötelességének jó részét társulatunk, 's ha ma bukik, egészen hiába már nem élt, mert bátran kiléphet nép a' nemzeti verseny disz-, de veszélyteli terére, ha elegendőleg felfogta az érintett szó egész jelentőségét, 's a' gyakorlati életnek mezején, hol minduntalan kineveti a' tény az elveket, annak parancsát teljesítlen soha nem hagyja, minthogy ez azon tulajdon, mellyel valamint ember úgy nemzet is, habár elibe vág is eleinte a' lelkesedés, villogó ész, elragadó szónoklat, széles tudomány, elvégre mindenben győz, 's melly tulajdonra ekkép minden nemzetnek nagy szüksége van, 's így annál inkább fejletlen, fegyver közt többé nem, de erkölcsi surlódásban annál veszélyesebben forgó vérünknek.

Azon szónak azonban, melly az érintett eszmét kitenné, különösen kedvesnek, különösen rokonszenvet gerjesztőnek kellene lenni, tisztelt Academia; mert jaj, ha bé nem fogadja a' honi kebel, minthogy akkor valódi méreggá válik, 's pedig mert nincs csábítóbb, nincs közönségesb, és — fájdalom — nincs napi renden levőbb semmi is, kivált nálunk; 's kivált most, mint gyanúsítani 's a' nevetség színpadára állítani mindent, mi a' mérséklet, óvakodás 's türelem színárnyéklatát viseli bármilly gyengéden is, mikre mind, a' gyávaság, félénkség, szűkkeblűség, sőt roszelelkűségnek bélyegét süti, vagy legalább ollyannyira hajlandó sütni a' fiatal hév, a' magát tulbecsülő viszketeg, meg nem ritkán a' polgárok lelkesedését mellékes czélokra ügyesen használó ravaszság. — Kedves, bájoló kitételt kellene

feltalálni, mondom, mikép azon nehéz, súlyos erény gyakorlata lehetőleg könnyítessék, melly a' feltalálándó bölcsesség-árnyéklatu szónak életbe léptéhez van kötve; minthogy az embereknek határtalanul nagyobb, kivált az élet tavaszkorát élő része, sokkal hajlandóbb gyakorlani olly tulajdonokat, mellyek számos tanu-előttiek, rögtön tapsot nyernek, és ha semmi mással nem, legalább honfiak meleg kézfogásával tüstént jutalmazvák, mintsem zarándokilag olly erényeknek élni — és azért nevezém az illyeseket nehezeknek, súlyosoknak — mellyek fel nem fogva, félreértve, gyanusítva, sőt néha a' rágalom és gyűlölet legkeserűbb mérgével illetve, rendszerint egyedül az életnek fagy-szakán aratnak hála-kedélyt, sőt olly sokszor egyedül a' sírhant alatt.

Mozdítsuk tehát elő, könnyítsük, ha bármilly kicsiben is, az illy erények gyakorolhatását, mennyire csak bírjuk, mert kialakulásunk hosszadalmas, szövevényes, göröngyteni pályáján egyedül ezek által tarthatjuk magunkat fen, 's emelkedhetünk más népek fölé; és azért keressünk azon annyiszor gyanusított tulajdonra, helyes, alkalmas, magához édesgető kitételt előlegesen, melly minden erények közt legtovább vezet — tán megszereti és szert tesz rá, ki még híjával van — melly mindnyájunk előtt, mint érintém, a' 'Klugheit' szó alatt ugyan eléggé ismeretes már, csakhogy mindnyájának cselekvési szótárában valamint magyar szóval nincs kitéve eddigelé, ugy soknak csak eszméjében sem fogantzott még; mihez képest e' kis szócska életbe hozása, e' kis ige testté alakítása által is járuljunk ahoz, hogy Magyarország ne csak

külsőleg és ámitólag jószínnnek, megelegűltnek, gazdagnak, fényesnek lássék ;

Ámde mindig növekedve 's hosszú időkre terjedve belsőkép is, valódilag jó egészségű, boldog, dicső és hatalmas legyen !
